

Ключевые слова: бюджет, бюджетные отношения, доходы и расходы бюджета, финансовая система, Киевская Русь, Гетьманщина, Запорожская Сечь.

Koryagin M.V. There is an evolution of budgetary relations in the days of Kievan Russia, Get'manschini and Zaporozhia Sitch

The stages of development of the financial system of Ukraine are selected. The chart of organization of budgetary relations is analysed in times of Kievan Russia, Get'manschina and Zaporozhia Sitch. Certainly pre-conditions of liquidation of the Ukrainian state system and loss of national colour budgetary relations.

Keywords: budget, budgetary relations, profits and charges of budget, financial system, Kievan Russia, Get'manschina, Zaporozhia Sitch.

УДК 338

*Здобувач Л.О. Фурдичко – Інститут РД НАН України;
доц. Л.Є. Фурдичко – НУ "Львівська політехніка"*

СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА В СИСТЕМІ ОСВІТИ ТА ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ

Соціальна політика – чи не найважливіший напрям державного регулювання економіки, органічна частина внутрішньої політики держави, яка спрямована на забезпечення добробуту, всебічного розвитку її громадян і суспільства загалом. Соціальна політика є багатомірною системою програм і заходів, спрямованих у соціальну сферу, яка охоплює різноманітні напрями суспільного буття, а її нормальне функціонування є гарантом злагоди, солідарності в суспільстві, яка створює умови для реалізації економічної і соціальної безпеки кожного члена суспільства.

Ключові слова: соціальна політика, соціальні відносини, соціальний захист громадян, рівень соціального забезпечення, державна підтримка, фінансування галузі, напрями розвитку суспільства, сфера освіти, сфера охорони здоров'я.

Актуальність теми. Конституцією України, статтею 1, проголошено, що Україна є соціальною і правовою державою. Тому здійснення правильності формування та проведення соціальної політики є пріоритетним завданням державних органів влади в країні.

Соціальна політика держави спрямовується на добробут і всебічний розвиток кожного її громадянина. Тому, основною метою соціальної політики є створення умов для такого розвитку та оптимального функціонування соціальних відносин, надання особливого захисту тим верствам населення, які його потребують і всього населення країни.

У Конституції України соціально-гуманітарне спрямування мають 12 статей, але найважливішою є стаття 46 стосовно гарантії соціального захисту. Механізми реалізації соціального розвитку держави, покращення життя її громадян відображено в численних законах, прийнятих Верховною Радою України та затверджених Президентом України, у постановах і декретах Кабінету Міністрів України. Для подальшого функціонування цих законів і постанов необхідне лише їх організаційне впровадження, фінансове забезпечення та законопослушність громадян.

Постановка проблеми. Значення соціальної політики визначається її впливом на процеси відтворення робочої сили, на підвищення продуктивності праці, освітнього і кваліфікаційного рівня трудових ресурсів, на рівень науково-технічного розвитку продуктивних сил, на культурне і духовне життя суспільства. Соціальна політика, спрямована на покращення умов праці й побуту, розви-

ток фізкультури і спорту, сприяє зниженню захворюваності і цим самим відчутно впливає на скорочення економічних втрат у виробництві. Завдяки розвитку таких систем соціальної сфери, як громадське харчування, дошкільна освіта, звільняється частина населення зі сфери домашнього господарства, підвищується зайнятість у суспільному виробництві. Наука і наукове забезпечення, визначальні перспективи економічного розвитку країни в епоху НТП, також є частиною соціальної сфери, а ефективність їхнього розвитку регулюється в межах соціальної політики [1].

Соціальна політика не тільки регулює процеси зайнятості населення, а й забезпечує роботою мільйони людей в країні. Такі галузі соціального комплексу, як освіта, охорона здоров'я, культура, торгівля й інші забезпечують робочими місцями до 20 % економічно активного населення, а в економічно розвинених країнах у сфері послуг зайнято до 70 % всіх працівників. Якість соціальної сфери важлива не тільки завдяки її величезному впливу на економіку, але й задоволення матеріальні, культурні і духовні потреби, формує всебічно й гармонійно розвинених членів суспільства. Це і є стратегічна, вища мета розвитку будь-якої цивілізованої держави [2].

Викладання основного матеріалу. У будь-якій державі світу пріоритетним у веденні соціальної політики є здоров'я і життя її громадян, їх духовний рівень, а також рівень і якість їхньої освіти.

Вища освіта є основою людського розвитку та прогресу суспільства. Вона забезпечує індивідуальний розвиток особистості майбутнього фахівця, формує інтелектуальний, духовний, виробничий потенціал держави, є стратегічним ресурсом соціально-економічного і культурного розвитку суспільства, є джерелом покращення добробуту людини, забезпечує національні інтереси та зміцнює авторитет і конкурентоспроможність держави на міжнародному рівні.

У 90-ті роки минулого століття в багатьох країнах світу спостерігалось уповільнення темпів зростання державної підтримки вищої освіти. Державне фінансування освіти в більшості промислово розвинених країн вже досягло гранично можливої величини і, напевно, не варто чекати нарощування державного фінансування освіти. За цих умов особливо актуальними є розроблення і реалізація різних методів адаптації до умов обмеженого бюджетного фінансування, нестачі коштів, які виділяє держава на вищу освіту.

У країнах Західної Європи частка держави у фінансуванні вищої освіти значно більша, ніж, наприклад у США. У ФРН, Австрії і Італії частка державного фінансування у витратах на вищу освіту становила в середині 90-х років близько 90 %, у Великобританії, Португалії, Фінляндії – приблизно 80 %. Питома вага на вищу освіту у ВВП у більшості європейських країн в цих роках перевищувала 1 %. За період з 60-х років цей показник збільшився у 2-3 рази [3].

На сьогодні як державні, так і приватні вищі навчальні заклади в Україні діють за державними ліцензіями, акредитаційними документами, тобто регулювання освітньої діяльності закладів вищої освіти залишається за державою, тому власник диплому повинен бути захищений авторитетом держави. Коли цей авторитет стає недостатньою гарантією, то виникає факт кризи у вищій освіті. Проте найголовнішою причиною виникнення криз у сфері вищої освіти є брак коштів держави для ефективного функціонування державних вищих навчальних закладів та високої якості надання ними освітніх послуг. Питанням фінансування та

розвитку управління фінансовими ресурсами вищої освіти займаються наукові установи Національної академії наук України, Академії педагогічних наук, галузеві науково-дослідні інститути і вищі навчальні заклади.

У сфері освіти і науки працює понад 1,6 млн осіб, або більш ніж 7 % зайнятих у всіх сферах економіки України. Загальна кількість безпосередніх учасників освітнього процесу становить близько 1 млн осіб, або 22 % всього зайнятого населення держави. Національна система середньої освіти охоплює 216 тис. загальноосвітніх навчальних закладів, зокрема 14,9 тис. у сільській місцевості в Україні. У системі професійно-технічної освіти налічується 967 державних професійно-технічних навчальних закладів, у яких навчається близько 530 тис. громадян. У системі вищої освіти України функціонують вищі навчальні заклади державної і інших форм власності, до яких входять 978 вищих навчальних закладів I-II рівнів акредитації (училища, технікуми, коледжі, інститути, академії, університети) з них 664 вищих навчальних закладів I-II рівнів акредитації, зокрема 593 державної форми власності та 71 інших форм власності із загальною чисельністю 528 тис. студентів (223 тис. державної форми власності).

Серед них функціонує 106 університетів, 59 академій, 150 інститутів. Статус національного мають 38 університетів і академій [4].

Державне фінансування вищої освіти та науки в Україні є вкрай незадовільним. Відповідно держава втрачає передові позиції щодо рівня освіченості громадян, згортає наукові дослідження з важливих пріоритетних напрямів розвитку суспільства, скорочуються масштаби та рівень якості підготовки науково-педагогічних кадрів, помітно погіршуються умови для творчої роботи вчених та викладачів. Реальне бюджетне фінансування на вищу освіту і науку не відповідає вимогам і нормам Законів України "Про освіту" та "Про вищу освіту" [5].

Табл. 1. Професійно-технічні навчальні заклади в Україні

Роки	Кількість закладів	Кількість учнів, тис.
2006 р.	1021	473,8
2007 р.	1022	454,4
2008 р.	1018	443,6
2009 р.	975	427,3

Як бачимо, кількість учнів з кожним роком зменшується, на що впливають певні чинники, передусім демографічний чинник. І тому навчальні заклади не раціонально утримувати, відповідно, одні з них об'єднуються, інші – закриваються. Не всі студенти хочуть здобувати технічну освіту, на якій спеціалізуються ці заклади.

Табл. 2. Вищі навчальні заклади в Україні

Роки	Кількість закладів		Кількість студентів, тис. чол	
	I-II рівень акредитації	III-IV рівень акредитації	I-II рівень акредитації	III-IV рівень акредитації
2005/06	606	345	505,3	2203,8
2006/07	570	350	468,0	2318,6
2007/08	553	351	441,3	2372,5
2008/09	528	353	399,3	2364,5
2009/10	511	350	354,2	2245,2

Аналізуючи дані, бачимо, що за останні п'ять років зменшується кількість студентів I-II рівня акредитації, відповідно – зменшується кількість самих закладів. Так за цей період кількість студентів зменшилась на 150 тис. осіб, а ВНЗ – на 95. Якщо у 2005/06 рр. на один ВНЗ I-II рівня акредитації припадало в середньому 834 студенти, то в 2009/10 рр. це число становить приблизно 693 студенти.

Кількість студентів III-IV рівня акредитації не значно змінюється. Стабільним є і чисельність ВНЗ цього рівня.

Табл. 3. Фінансування Міністерства освіти і науки України, тис. грн

Показники	2007 р.	2008 р.	2009 р.
Фінансування МОН	11 319 352,6	16 034 807,8	17 689 665,5
Загальні видатки Державного бюджету	174 631 522,2	253 207 875,1	274 156 440,7
% видатків на МОН в Державному бюджеті	6,48	6,30	6,45
Збільш./зменш. видатків порівняно з 2007 р.	-	4 715 455,2	6 370 312,9
Збільш./зменш. видатків порівняно з 2008 р.	-	4 715 455,2	1 654 857,7

Проаналізувавши показники, видно, що в грошовому виразі фінансування збільшилось у 2009 р. на 6,37 млрд грн порівняно з 2007 р. Проте структура загальних витрат у відсотках трохи зменшилась – від 6,48 до 6,45. Саме в ці роки збільшились стипендії та зарплати в сфері освіти. З 1 вересня 2008 р. стипендії для студентів ВНЗ I-II рівня акредитації становили 400 грн, а III-IV – 530 грн. У 2008 р. зросла зарплата педагогічних працівників майже на 45 %, а середня зарплата зросла від 1460 грн до 1819 грн.

Соціальна політика України у сфері здоров'я здійснюється відповідно до основних напрямів розвитку держави і євроінтеграційних процесів.

Охорона здоров'я є системою державних заходів, які сприяють здоров'ю, запобіганню захворювань та попередженню передчасної смерті, забезпеченню активної життєдіяльності та працездатності людини. Держава, як основний суб'єкт відносин із своїми громадянами, повинна забезпечити: попередження захворювань, епідеміологічну безпеку, зниження ризиків, пов'язаних із забрудненням та шкідливим впливом довкілля і способом життя, доступну і якісну медичну допомогу, соціальний захист медичних працівників. Тому державна політика у сфері охорони здоров'я спрямовується на підвищення рівня здоров'я громадян країни, покращення якості життя і збереження генофону українського народу. Для забезпечення цих пріоритетів у сфері охорони здоров'я в Україні визначено форми забезпечення галузі, такі як: бюджетне фінансування, добровільне медичне страхування, самофінансування, благодійництво і спонсорство. Традиційно важливим джерелом фінансування охорони здоров'я є фінансові ресурси бюджетів, тоді як кошти отримані із інших джерел є додатковими фінансовими ресурсами.

Бюджетні видатки на охорону здоров'я в Україні розподіляються відповідно до елементів затрат, головним з яких є лікарняні ліжка. Витрати на оплату праці та комунальні платежі становлять 2/3 видатків зведеного бюджету на охорону здоров'я. Тоді як на закупівлю товарів, матеріалів та послуг витрачається

лише 1/5, а на капітальні видатки – 1/10 сукупних витрат. Тому покривати певну частину видатків за надання медичних послуг змушені пацієнти [6].

Крім бюджетних коштів, функціональна модель галузі, незважаючи на наявність нормативно-правових рішень щодо обмеження платних медичних послуг у державних і комунальних закладах системи охорони здоров'я, щорічно додає до процесу фінансування кошти, власноруч зароблені закладами та установами.

В Україні з питанням про фінансування з державного бюджету медичної галузі не так, як наприклад, у США, де за даними Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ) доводить, що на 2001 р. загальна сума витрат з державного бюджету США на систему охорони здоров'я становила майже 15 % від ВВП, у Норвегії цей показник становив 13 %, або 2920 \$ на душу населення, у Франції – 2567\$, у Польщі – 629\$, Білорусі – 464\$, Росії – 454\$ і навіть в Грузії – 108\$. В Україні це навіть не 6,41 % фінансових витрат на охорону здоров'я від ВВП країни, про які ВООЗ говорить як про мінімальний рівень бюджетного фінансування чи рівень виживання медичної галузі [7].

Табл. 4. Видатки Державного бюджету України на охорону здоров'я (грн)

Показники	2005 р.	2006 р.	2007 р.	2008 р.	2009 р.
Загальна сума фінансування галузі з Державного бюджету	2731681,1	3154722,4	4534193,0	5780011,0	5904196,2
Загальна сума видатків Державного бюджету	117 394	140 199	174 631	233 207	274 156
Частка статей видатків у загальній сумі видатків Державного бюджету	610,1	363,7	522,2	875,1	440,7
ВВП	2,33	2,25	2,60	2,28	2,15
% до ВВП	441452000	544153000	720731000	948056000	914720000
Ланцюговий темп зростання статті видатків галузі	0,62	0,58	0,63	0,61	0,65
Базовий темп зростання статті видатків галузі (%)	-	15,49	43,73	27,48	2,15
	-	15,49	65,99	111,59	116,14

Аналізуючи показники таблиці, можна зробити висновок, що найбільша частка видатків на галузь охорони здоров'я в Україні припадає на 2007 р., відсоток видатків до ВВП в державі постійно змінюється і найвищий відсоток 0,65 становив у 2009 р. Тому збільшення видатків на охорону здоров'я є основним, бо здоров'я нації є основою розвитку держави загалом.

Одним із напрямів підвищення ефективності галузі медицини в Україні й альтернативним джерелом фінансування охорони здоров'я є запровадження обов'язкового медичного страхування, яке має забезпечити формування принципово нової, адаптованої до ринкової економіки соціальної інфраструктури, створити прозорі механізми правових, соціально-економічних і фінансових взаємовідносин між виробниками та споживачами медичних послуг. Обов'язкове медичне страхування зменшить навантаження на державний бюджет країни.

Висновки. Соціальна політика є найважливішою сферою діяльності будь-якої країни і в цій сфері набуто значного досвіду. Сучасні моделі соціальної

політики відрізняються ступенем втручання держави в соціально-економічну сферу суспільства та ступенем соціальної захищеності громадян. Забезпеченості свободи соціального вибору в різних верствах населення та впливу соціальних процесів на економічний розвиток країни.

Україна, як молода держава, повинна брати приклад з розвинених країн, у яких системи освіти та охорони здоров'я спроможні надати людині конституційне право на безоплатну медичну допомогу, забезпечити якісні та доступні освітні і медичні послуги своїм громадянам, здатні запропонувати своєму народові реальні ринкові механізми оплати за отримані послуги.

Література

1. Пилипенко П.Д. Право соціального забезпечення : навч. посібн. / П.Д. Пилипенко та ін. – К. : Вид-во "Юн Юре", 2006. – 496 с.
2. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.zakon.rada.gov.ua>.
3. Пилипенко П.Д. Західноєвропейський досвід диверсифікації джерел фінансування вищої освіти // Науковий вісник НАУ : зб. наук. праць. – К. : Вид-во НАУ. – 2006. – Вип. 23. – С. 120-128.
4. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.osvita.org.ua>.
5. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.nis.gov.ua>.
6. Гладун З.С. Державна політика охорони здоров'я в Україні (адміністративно-правові проблеми формування і реалізації) : монографія / З.С. Гладун. – Тернопіль : Вид-во "Економічна думка", 2005. – 260 с.
7. Малагардіс А. Стратегічне планування для ефективності розміщення ресурсів // Сімейний лікар. – Львів : Вид-во "Плюс". – 2005. – № 9. – С. 134-138.

Фурдычко Л.О., Фурдычко Л.Е. Социальная политика в системе образования и здравоохранения Украины

Социальная политика – одно из важнейших направление государственной регуляции экономики, органическая часть внутренней политики государства, которое направлено на обеспечение благосостояния, всестороннего развития ее граждан и общества в целом. Социальная политика является многомерной системой программ и мероприятий, направленных в социальную сферу, которая охватывает разнообразные направления общественного бытия, а ее нормальное функционирование является гарантом согласия, солидарности в обществе, которое создает условия для реализации экономической и социальной безопасности каждого члена общества.

Ключевые слова: социальная политика, социальные отношения, социальная защита граждан, уровень социального обеспечения, государственная поддержка, финансирование отрасли, направления развития общества, сфера образования, сфера здравоохранения.

Furdichko L.O., Furdichko L.E. A social policy is in the system of education and health protection Ukraine

Social policy is one of the most important directions of the governmental control of economy, it's an organic part of the domestic policy which is targeted at providing social welfare, all-round development of it's citizens and society as a whole. Social policy is a system of multidimensional events dimed at social sphere which covers various directions of social life and its normal functioning is a guarantee of harmony and collective responsibility in the society which creates conditions for implementation of economic and social security of each member of the society.